

УДК 377(091)(477)

Н. М. Салтан

ВИКОРИСТАННЯ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ З ІСТОРІЇ ПРОФТЕХОСВІТИ

На основі контент-аналізу матеріалів газети «Харківський пролетарій» за 1924-1929 рр., виявлено, що професіоналізація та пролетаризація стали засобами модернізації освітньої сфери. Новації були направлені на підготовку кваліфікованих кадрів для промислових підприємств і формування нової соціальної структури суспільства.

Ключові слова: контент-аналіз, модернізація, пролетаризація та професіоналізація освіти.

На основе контент-анализа материалов газеты «Харьковский пролетарий» за 1924-1929 гг., выявлено, что профессионализация и пролетаризация стали средством модернизации образовательной

сфери. *Новації були направлені на підготовку кваліфікованих кадрів для промислових підприємств і формування нової соціальної структури суспільства.*

Ключевые слова: контент-аналіз, модернізація, пролетаризація і професіоналізація освіти.

On the basis of content-analysis materials of newspaper «The Kharkov proletarian» for 1924-1929, it is revealed, that professionalism and proletarianization became the means of modernization of educational sphere. Innovations were led to training of skilled personnel for industrial enterprises and forming of a new social structure of society.

Key words: content-analysis, modernization, proletarianization and professionalism of education.

Постановка проблеми. Сучасна філософія науки відзначає посилення інтеграції між різними, під час досить далекими одне від одного, галузями наукового знання. Це дає змогу з різних боків підійти до вирішення проблеми. Один з важливих шляхів взаємодії наук – взаємообмін методами та прийомами дослідження, тобто застосування методів одних наук в інших. На думку автора статті, в дослідженнях з історії професійної освіти доцільним буде використання методів соціологічного дослідження для забезпечення емпіричного підтвердження гіпотези.

Аналіз актуальних досліджень. З 80-х років ХХ століття радянські історики починають застосовувати формалізований аналіз документів (контент-аналіз) для обробки текстів з масовою однорідною інформацією. Найбільш повно та доступно методика використання контент-аналізу в дослідженнях з історії культури розкрита в роботах Л.Д. Деркачової [1], Б.Н. Міронова [2], Г.Я. Рудого [3,4], К.В. Хвостової [5].

Мета статті. Метою даної статті є за допомогою контент-аналізу виявити новації в освітній сфері, які виступали засобом здійснення модернізації.

Виклад основного матеріалу. Поняття «модернізація» з'явилося в середині ХХ ст. для пояснення процесу трансформації традиційного суспільства в сучасне. Його активно використовують як у філософських, соціологічних, так й в історичних колах [6]. Модернізація передбачає удосконалення або зміни, викликані сучасними потребами суспільства, спрямованими на його розвиток. Вона охоплює всі сфери суспільного життя. Ці зміни пов'язані між собою та корелюють одна одну.

Центром всієї більшовицької програми перетворення земель колишньої Російської імперії стали відбудова промисловості, індустріалізація та формування нової соціальної структури суспільства. Професійна освіта стала шляхом для забезпечення зростаючого виробництва необхідними кадрами для формування нової радянської керівної еліти з колишніх селян та робітників.

Можна погодитися з характеристикою функцій освіти в процесі модернізації І. В. Побережнікова. По-перше, освіта розглядається

як передумова технологічного та економічного прогресу. В основі – посилення зв'язку між освітою та економічним зростанням лежить переконання в тому, що інвестиції в людський капітал також важливі, як і вкладення в матеріальні ресурси. По-друге, на освіту покладається функція формування ціннісних установок, ідей, стереотипів поведінки, адекватних вимогам модернізації. По-третє, освіті приписується роль чинника, який сприяє активізації суспільства, становленню соціальної структури, відповідної вимогам модернізації. Вважається, що освіта створює умови для зростання соціальної мобільності, оптимізації професійно-соціальної структури, надає людям шанси для підвищення свого соціального статусу, рівня добробуту. По-четверте, освіта розглядається як необхідна умова консолідації суспільства в націю (для радянської країни – в радянський народ: примітка автора). По-п'яте, сфера освіти дає сучасній державі високо навчених людей, здатних координувати адміністративну діяльність на достатньо великих територіях. Величезне навантаження у формуванні цілей і завдань розвитку також покладається на систему освіти [7, с. 67 - 81].

До освітніх новацій як засобу здійснення модернізації, на думку автора, можна віднести професіоналізацію та пролетаризацію освіти. Професіоналізація передбачала: створення та розширення закладів профтехосвіти, професійно орієнтовану освітню парадигму, технічну пристосованість закладів до підготовки тих чи інших професій. Субпроцесами пролетаризації освіти виступали: направлення на навчання робітників «від станку», чистки серед студентства, створення робітничих факультетів як підготовчих до вступу в ВНЗ, нормування соціального складу учнів та студентів.

Газети та журнали були покликані інформувати людей про всі важливі події в суспільстві, тому ставали офіційним рупором влади, а через систему робітничих кореспондентів здійснювався взаємозв'язок між нею та читачами. Таким чином, на сторінках періодичних видань обговорювалось все те, що було важливим для суспільства. Як зазначає Деркачова Л. Д., КПРС відводила періодиці важливу роль передавального апарату між партією і робочим класом, завдання та зміст визначались зосередженням зусиль на роз'ясненні головних життєвих питань робітників, селян та червоноармійців [1, с. 150]. Можна припустити,

що напрямки розвитку професійно-технічної освіти як шляху модернізації суспільства знайшли відображення у засобах масової інформації. Для аналізу було обрано газету «Харковський пролетарий» як орган харківського губернського комітету КП(б)У, Губернського виконавчого комітету та Миської ради за період з 1924 по 1930 рік. За даними читацької конференції «Харковського пролетарія» на 9.05.1926 р. газета нараховувала 27000 читачів, з них: робітників – 18000, трудової інтелігенції – 6000 і селян – менше 1000 осіб, і мала міський та робітничий характер [8, с.2].

Контент-аналіз дозволяє описувати в кількісних показниках зміст джерела. Завдання дослідника проаналізувати кожне повідомлення, що стосується професійно - технічної освіти чи підвищення кваліфікації та зафіксувати частоту згадування вибраних проблем з урахуванням позитивного, негативного чи нейтрального ставлення до них. Таким чином, за одиницю аналізу було обрано спеціалізовану статтю, за смислову одиницю - одна згадка про професіоналізацію чи пролетаризацію освіти, шляхи їх реалізації.

Було проаналізовано більше 1200 номерів газети. З них відібрано 618 статей в яких йшлося про підвищення кваліфікації чи професійно-технічну освіту. 60 % статей було присвячено професіоналізації та пролетаризації освіти, інші матеріали - це висвітлення буденних подій, пов'язаних з життям навчальних закладів та їхніх учнів. Наприклад, проблема гострої нестачі житла для абітурієнтів та студентів.

Матеріал подано переважно у вигляді статей та хронік, незначну частину складає кореспонденція – це переважно листи учнів та студентів. Хроніка присвячена питанням про відкриття навчальних закладів, умови прийому, платню за навчання, кількісний та соціальний склад учнів і студентів тощо. До 1926 року питання діяльності окремих закладів профосвіти в своїх замітках розглядали переважно робкори, а з 1927 року суттєво збільшується обсяг сторінок, у яких висвітлюється офіційна позиція керівництва СРСР, УСРР, Харкова, профспілкових організацій щодо загальних питань системи підготовки кваліфікованих кадрів. Так, у 164 номері газети було надруковано доповідь Й. Сталіна виголошену на зібранні партійного активу Ленінградської партійної організації про підготовку нових пролетарських технічних кадрів у зв'язку зі «шахтинською справою». А вже в 166 номері публікується доповідь С. Косіора на зібранні Харківського партійного активу, яка дублює попередню.

Третина газетних публікацій має критичний характер. Робкори та читачі скаржаться на недостатній зв'язок з виробництвом, на відсталість учбового обладнання навчальних закладів, погану організацію практик та стажування, незадовільні побутові умови учнів та студентів. Характерним прикладом такої критики є лист члена однієї учнівської бригади,

який підписався Ш-ро: «...Діти приходять на завод о 10 годині ранку і після занять у фабзавучі. Прихід їх дає себе почувати, тому що зараз же починається перестрілка легкими шматочками заліза. Нарешті, майстер згадує про учнів і дає їм роботу: одному спинки переносити, іншому номерки вибивати. Таке навчання триває увесь час ... і вийде з нього цілком кваліфікований чорнороб. Час, нарешті, організувати учнівську бригаду» [11, с. 3]. На сторінках газети публікуються також результати обстеження мережі професійних закладів, які виявляють багато недоліків у роботі з молоддю.

Звертає на себе увагу велика кількість статей про необхідність підвищення кваліфікації робітників і спеціалістів та їх красномовні заголовки: «Робітник озброєний знанням скоріше підніме виробництво» [9, с. 3], «За кваліфіковану силу» [10, с. 2]. Особливу занепокоєність керівників країни на початку 20-х років викликало різке скорочення питомої ваги кадрових робітників до 40%. Тому, темі відтворення кваліфікованої робочої сили присвячувалась лівова доля матеріалів. З 1927 року 80% матеріалів, на відміну від попередніх років, присвячено системі вищої освіти, підготовці нових радянських фахівців. На думку автора це пов'язано з індустріалізацією промисловості та початком кампанії по боротьбі зі шкідниками на виробництві.

В результаті проведеного аналізу можна казати про епізодичний характер висвітлення даної тематики. У літні місяці публікувались матеріали, які були пов'язані з прийомом документів та вступом до інститутів, технікумів, робітничих факультетів та профшкіл. У III кварталі 1932 року проводилась кампанія за відтворення кваліфікованої робочої сили, а в II кварталі - кампанія за підвищення підготовки молодих спеціалістів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, проаналізувавши місцеву пресу як об'єкт дослідження історії професійної освіти, можна зробити висновок, що тема підготовки кваліфікованих кадрів знайшла своє відображення на сторінках газети «Харьковский пролетарий». Шістьдесят відсотків статей присвячено професіоналізації та пролетаризації як основним напрямкам розвитку української системи профтехосвіти. Це дає змогу стверджувати, що саме вони виступали засобом здійснення модернізації освіти.

На сьогодні відчувається дефіцит комплексних наукових досліджень з даної тематики. Використання нових методів дослідження, зокрема соціологічних, дозволить в майбутньому здійснити більш ґрунтовний аналіз вищезазначеної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деркачева Л.Д. Периодическая печать как массовый источник / Л.Д. Деркачева // Массовые источники по истории советского рабочего класса. – М.: 1982. – С.

2. Миронов Б.Н. История в цифрах: математика в исторических исследованиях. / Б.Н. Миронов. – Л.: Наука, 1991.- 168 с.
 3. Рудий Г.Я. Методика аналізу газетної періодики / Г.Я. Рудий // Бібліотечний вісник. – К, 2001. - №2. – С.38-42.
 4. Рудий Г.Я. Преса України: 1917 – 1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти / Г.Я. Рудий. – К.: Ін-т історії України, 2005. – 550 с.
 5. Хвостова К.В. Контент-анализ в исследованиях по истории культуры / К.В. Хвостова // Одиссей: Человек в истории. – М.: Наука, 1989. – С. 138-143.
 6. Российская модернизация: проблемы и перспективы («Материалы круглого стола») // Вопросы философии. – 1993. - №7. – С. 3-40.
 7. Побережников И.В. Образование в контексте модернизации / И.В. Побережников // Наука и образование в стратегии национальной безопасности и регионального развития / Материалы научной конференции. Екатеринбург: Издательство Уральского гуманитарного института, 1999. – С. 67-81.
 8. Харьковський пролетарий, 1926 – 11 мая (№105).
 9. Харьковський пролетарий, 1927. – 5 августа (№177).
 10. Харьковський пролетарий, 1925. – 3 июля (№149).
 11. Харьковський пролетарий, 1926. – 13 июня (№133).
-